

ІНТЕГРАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

INTEGRAL COMPETENCE AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE IN PEDAGOGICAL EDUCATION

У статті розкривається зміст інтегральної компетентності як складової частини професійної педагогічної освіти, її компоненти. Визначено поняття «компетентність» за Законом України «Про освіту». Вказано інтегральну, загальні, спеціальні (фахові, предметні) компетентності, що мають місце в Стандартах вищої освіти за спеціальностями 017 «Фізична культура і спорт» та 016 «Спеціальна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Виокремлено і проаналізовано інтегральну компетентність за кожною зі спеціальностей, з'ясовано, що її зміст різниться специфікою майбутньої професійної діяльності випускника й передбачає здатність особистості до розв'язання складних завдань у межах певної спеціальності та кваліфікації.

Охарактеризовано низку наукових джерел, що дало можливість з'ясувати структуру інтегральної компетентності, шляхи її формування. Авторами визначено компоненти, які уможливають формування інтегральної компетентності як складника професійної компетентності в педагогічній освіті: мотиваційний, що сприяє формуванню позитивної мотивації до розвитку загальних та спеціальних складників професійної компетентності, встановлено ієрархію мотивів; когнітивний, що ґрунтується на інтелектуальній сфері діяльності, володінні сукупністю теоретичного і практичного матеріалу, необхідних для майбутнього фаху, встановлено моделі інтеграції: міждисциплінарну і концептуальну; діяльнісний, який передбачає формування практичних умінь під час освітнього процесу та проходження різних видів педагогічної практики, запропоновано застосування методів, як-от моделювання, кейс-метод, що спонукають здобувача освіти до розвитку креативного мислення, пошуку рішень нестандартних ситуацій; комунікативний, в основі якого – удосконалення культури професійного мовлення, дотримання норм етики та культури спілкування. Зазначено інноваційні методи навчання, що є важливими для реалізації комунікативного компоненту. Вказано на особистісні якості випускника, що становлять, на думку авторів, основу інтегральної компетентності: цілеспрямованість, працелюбство, лідерство, відповідальність, толерантність та інші.

Ключові слова: інтегральна компетентність, компоненти, мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, комунікативний.

The article reveals the content of integral competence as a component of professional competence in pedagogical education and its other components. The concept of "competence" is defined by the Law of Ukraine "On Education". The integral, general, special (professional, subject) competencies that take place in the Standards of Higher Education in the specialties 017 "Physical Culture and Sports" and 016 "Special Education" of the first (bachelor's) level of higher education are indicated. The integral competence for each of the specialties is singled out and analyzed. It was found out that its content differs in the specifics of the future professional activity of a graduate student and presupposes the ability of the individual to solve complex problems within a certain specialty and qualification.

A number of scientific resources were characterized, which made it possible to clarify the structure of integral competence, the ways of its formation. The authors identify the components that enable the formation of integrated competence as a component of professional competence in pedagogical education: motivational, which contributes to the formation of positive motivation for the development of general and special components of professional competence, a hierarchy of motives was established; cognitive, which is based on the intellectual sphere of activity, possession of a set of theoretical and practical material necessary for the future profession, models of integration were established: interdisciplinary and conceptual; active, which involves the formation of practical skills during the educational process and the passage of various types of pedagogical practice, the usage of certain methods is proposed, such as: modeling, case method, which encourages a student to develop creative thinking, finding solutions to unusual situations; communicative, which is based on the improvement of the culture of speech, the formation of professional business speech, compliance with ethics and culture of communication. Innovative teaching methods that are important for the implementation of the communicative component were indicated. According to the authors, these personal qualities of a graduate student are the basis of integral competence: purposefulness, diligence, leadership, responsibility, tolerance and others.

Key words: integral competence, components, motivational, cognitive, active, communicative.

УДК 796.071.4:37.014(477)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/31-1.38>

Хома Т.В.,
канд. пед. наук,
асистент кафедри фізичного виховання
Ужгородського національного
університету

Стеблюк С.В.,
канд. пед. наук,
асистент кафедри фізичної реабілітації
Ужгородського національного
університету

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Сучасна система освіти працює за новою парадигмою – формування професійної компетентності. Законом України «Про освіту» визначено зміст поняття «компетентність». Це «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу

навчальну діяльність» [8]. У Стандартах вищої освіти за рівнями й спеціальностями сформульовано складники професійної компетентності та їхній зміст. Виокремлюють інтегральну, загальні, спеціальні (фахові, предметні) компетентності. Проаналізуємо інтегральну компетентність. Зміст її формулюється на основі відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій і для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти визначається

як здатність особи вирішувати складні спеціалізовані завдання і практичні проблеми в певній галузі професійної діяльності або в процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій і методів відповідних наук і характеризується комплексністю і невизначеністю умов [7]. Йдеться про компетентність як складову частину базових компетентностей, в яких описуються кваліфікаційні рівні. Вона вказує на здатність фахівця за певною спеціальністю розв'язувати завдання різного рівня складності.

У Методичних рекомендаціях щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України № 600 від 01 червня 2017 року, термін «інтегральна компетентність» трактується так: «узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності» [6].

Нами проаналізовано Стандарти вищої освіти за спеціальностями, зокрема 017 «Фізична культура і спорт» та 016 «Спеціальна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Зміст інтегральної компетентності за кожною зі спеціальностей різниться специфікою майбутньої професійної діяльності випускника. Зокрема, в Стандарті вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» інтегральна компетентність визначена як «здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері фізичної культури і спорту або в процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів наук з фізичного виховання і спорту та характеризується комплексністю та невизначеністю умов» [10]. Стандартом спеціальності 016 «Спеціальна освіта» інтегральну компетентність сформульовано як «здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти в процесі корекційно-педагогічної, діагностико-консультативної, дослідницької та культурно-просвітницької діяльності або в процесі навчання, що передбачає застосування основних теорій і методів дефектології і характеризується комплексністю та невизначеністю умов» [9].

Отже, формування інтегральної компетентності передбачає здатність особистості до розв'язання складних завдань у межах певної спеціальності та кваліфікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Шляхи формування інтегральної компетентності, її структуру вивчала низка науковців (О. Глазунова, В. Корольчук, Т. Волошина, М. Марусинець, О. Хмелевська та ін.).

О. Хмелевська досліджує структуру інтегральної компетентності як мета-кваліфікаційний конструкт, функція якого полягає в координації процесів актуалізації та формування компетентностей відповідно до мети та завдань варіативно-творчого

процесу мистецької освіти [11]. М. Марусинець виокремлює психолого-педагогічну компетентність як компонент інтегральної компетентності викладача закладу вищої освіти, в якому інтегруються педагогічні та психологічні знання й професійні цілі [5].

О. Глазунова, В. Корольчук, Т. Волошина пропонують організаційно-методичні підходи до використання міждисциплінарних проєктів для формування і розвитку інтегральної компетентності [2].

Сучасний ринок освітніх послуг вимагає вдосконалення шляхів формування інтегральної компетентності з метою якісного вирішення педагогічних ситуацій, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов. Ця проблема визначає актуальність означеного дослідження.

Мета статті – розкрити компоненти інтегральної компетентності як складника професійної компетентності в педагогічній освіті.

Виклад основного матеріалу. У процесі дослідження означеної проблеми нами виокремлено та охарактеризовано компоненти, які уможливають формування інтегральної компетентності як складника професійної компетентності в педагогічній освіті.

Студіювання наукової літератури та наше спостереження за організацією освітнього процесу дає можливість стверджувати, що компонентами інтегральної компетентності є:

1. Мотиваційний – сприяє формуванню позитивної мотивації до розвитку загальних та спеціальних складників професійної компетентності. З цією метою важливо встановити ієрархію мотивів: усвідомлення важливості вибору педагогічної професії; намагання досягти успіху в навчальній діяльності (участь у рейтинговому оцінюванні); прагнення до саморозвитку та самоосвіти. Дотримуємося думки, що «мотивація навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі професійної підготовки також містить: професійно-педагогічні мотиви (зумовлюють підготовку студентів до викладання в початковій школі); пізнавальні мотиви (передбачають засвоєння нових знань у галузі педагогіки початкової освіти, ознайомлення з науковими проблемами навчально-ігрової діяльності молодших школярів і методиками викладання предметів у початкових класах, розширення спеціальних знань у галузі навчально-ігрових технологій); мотиви самореалізації (уможливають реалізацію творчих устремлінь, прагнення активізувати й удосконалювати процес викладання в початковій школі тощо); моральні мотиви (стимулюють прагнення отримати схвалення з боку викладача, виконувати вимоги внутрішнього розпорядку тощо)» [4]. Відсутність у здобувачів освіти мотивації до майбутньої професійної діяльності може негативно вплинути на результати навчання та формування компетентностей, інтегральної зокрема.

2. Когнітивний – ґрунтується на інтелектуальній сфері діяльності, володінні сукупністю теоретичного і практичного матеріалу, необхідних для майбутнього фаху. Однак йдеться не тільки про одержання знань, а й про вміння інтегрувати їх. Інтеграція як педагогічне явище дає можливість сформулювати цілісне уявлення про предмет вивчення і, як результат, розвиває здатність до вирішення нестандартних ситуацій. Для професійної підготовки педагогічних фахівців нами зазначено моделі інтеграції: міждисциплінарну із встановленням зв'язків і концептуальну, що передбачає розгляд проблеми в межах кількох дисциплін, споріднених або неспоріднених. Когнітивний компонент є наскрізним для загальних і спеціальних складників професійної компетентності, оскільки забезпечує систему знань із психолого-педагогічних та інших дисциплін. За О. Лахтадир, він включає високий рівень професійної ерудиції; знання психологічних закономірностей та специфіки міжособистісного спілкування, знання про застосування комунікативних стратегій, психологічні знання механізмів міжособистісного оцінювання та міжособистісних взаємодій; творче мислення; знання методів психологічного впливу, правил і прийомів риторики та полеміки, рефлексивного слухання; знання про особистісні якості, які сприяють або заважають спілкуванню; знання про емоції та почуття, які завжди супроводжують спілкування [3].

3. Діяльнісний – має на меті формування практичних умінь під час освітнього процесу та проходження різних видів педагогічної практики. Технології навчання в закладах вищої освіти передбачають застосування таких методів, які спонукають здобувача освіти до розвитку креативного мислення, пошуку рішень нестандартних ситуацій. Одним з ефективних методів вважаємо моделювання. Суть його полягає в тому, що здобувач освіти діє в умовах квазіпрофесійного середовища, вчиться вирішувати різноманітні педагогічні ситуації, як-от: проведення на практичних заняттях фрагментів уроків за темами, добірка творчих завдань, дидактичних ігор, Моделювання може завершуватись створенням інтелектуального продукту – проекту.

Не менш ефективним є впровадження кейс-методу. Він сприяє комплексному формуванню компетентностей на основі розв'язання конкретних ситуацій. Кейс-метод передбачає їх аналіз, що пов'язаний із вирішенням професійних завдань. На наш погляд, зміст кейсу повинен будуватися на основі інтеграції знань, оскільки вирішення ситуацій вимагає нестандартних рішень.

Н. Гатеж виділяє креативно-діяльнісний компонент, що охоплює сукупність умінь і навичок студентів щодо нестандартного вирішення педагогічних завдань; проектування власних та грамотне

застосування існуючих технологій виховання естетичної культури учнів [1].

4. Комунікативний – передбачає вдосконалення культури мовлення та формування професійного. Здатність до комунікації вимагає володіння нормами мовлення та етикою і культурою спілкування.

На нашу думку, комунікативний компонент, що впливає на формування інтегральної компетентності майбутніх педагогів, характеризується потребою в професійному спілкуванні, володінням термінами, вирішенням педагогічних задач, виконанням соціокультурних ролей, формуванням національної свідомості. Для реалізації комунікативного компоненту важливим є застосування інноваційних методів навчання. Ми акцентуємо увагу на тих, що формують професійне мовлення: «вільний діалог», що побудований у формі спілкування на педагогічну тему, «власна позиція» – обстоювання поглядів у процесі вирішення педагогічних задач та ситуацій; «порівнюю, аналізую» – засвоєння педагогічної термінології в порівнянні з українською та іноземною мовами тощо.

Слід зазначити, що інтегральна компетентність як складова частина професійної формулює специфіку діяльності за фахом, виступає «стрижнем» для підготовки здобувачів освіти. В її основу ставимо особистісні якості випускників: цілеспрямованість, працелюбство, лідерство, відповідальність, толерантність та інші. Системне формування означених чеснот сприятиме становленню педагогічної професійної етики.

Висновки. Таким чином, нами охарактеризовано інтегральну компетентність як складник професійної компетентності в педагогічній освіті, виокремлено її компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, комунікативний.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гатеж Н. Професійні вміння у структурі креативно-діяльнісного компоненту готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до виховання естетичної культури учнів. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2018. № VI (65). 155 с. С. 15–18.
2. Глазунова О., Корольчук В., Волошина Т. Міждисциплінарний проект як засіб формування інтегральної компетентності майбутніх ІТ-фахівців. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. № 1. С. 136–147.
3. Лахтадир О.В. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту : дис. ... канд. психол. н. : 19.00.07. Київ, 2017. 261 с.
4. Марко М.М. Визначення структурних компонентів готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій.

Journal «ScienceRise: Pedagogical Education». 2017. № 7 (15). С. 49–53.

5. Марусинець М. Формування інтегральної психолого-педагогічної компетентності викладача закладу вищої освіти. *Освітній простір України*. 2018. № 14. С. 81–88.

6. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/proekty%20standartiv%20vishcha%20osvita/1648.pdf>

7. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій України : Постанова Кабінету міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341 (в редакції Постанови Кабінету Міністрів України № 509 від 12.06.2019 р., № 519 від 25.06.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>

8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178–179). С. 10–22.

9. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти – ступеня бака-

лавра – з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 016 Спеціальна освіта. Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 16.06.2020 р. № 799. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/06/17/016-spetsialna-osvita-bakalavr.pdf>

10. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 017 Фізична культура і спорт. Затверджено та введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 р. № 567. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sport-bakalavr.pdf>

11. Хмелєвська І.О. Структура інтегральної компетентності майбутніх викладачів мистецьких дисциплін. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : науковий журнал ; МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А.С.Макаренка ; редкол. : А.А.Сбруєва та ін. Суми : СумДПУ ім. А. С.Макаренка, 2019. № 7 (91). С. 304–316.